

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Навчально-науковий медичний інститут
Кафедра екології

ДИПЛОМНА РОБОТА БАКАЛАВРА
**« Аналіз транскордонної екологічної співпраці між Україною та
Румунією»**

за спеціальністю 101 – Екологія

Виконавець:

Студентка IV курсу, 421 групи
Бондаренко Олена Вадимівна

Науковий керівник:

канд. географ. наук,
доцент кафедри екології
Л.І. Патрушева

Рецензент:

Канд. техн. наук,
доцент (б.в.з) кафедри екології
Д.О. Крисінська

Миколаїв – 2025

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ I. АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	9
1.1. Особливості механізму транскордонної співпраці.	9
1.1.2. Поняття та значення транскордонної співпраці.	9
1.1.2. Правові основи та міжнародні документи.	10
1.1.3. Організаційна структура, фінансове та інформаційне забезпечення співпраці.	13
1.2. Досвід країн Європи та Америки у питанні транскордонної екологічної співпраці	14
1.2.1. Минуле та сьогодення транскордонної співпраці у Європі.	14
1.2.2. Особливості транскордонної співпраці країн Америки.	18
РОЗДІЛ II. ОБ'ЄКТ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ	22
2.1. Транскордонний регіон Україна-Румунія	22
2.1.1 Географічна характеристика кордону	22
2.1.2 Історія становлення сучасного кордону між Румунією та Україною	24
2.2. Методика дослідження	27
РОЗДІЛ III. ТРАНСКОРДОННА ЕКОЛОГІЧНА СПІВПРАЦЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РУМУНІЄЮ	30
3.1. Розвиток екологічної співпраці між Україною та Румунією	30
3.2. Державні установи як фундамент транскордонної екологічної співпраці між Україною та Румунією	31
3.3. Природоохоронні установи в системі прикордонної співпраці	33
3.4. Перевезення рідкісних рослин і тварин через українсько-румунський кордон	35

3.5. Громадська співпраця як чинник розвитку транскордонної екологічної взаємодії	38
3.6. Аналіз розвитку ТЕС між Україною та Румунією: розвиток, зміни та результати	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	49
ДОДАТКИ	54

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

Європейський Союз (ЄС)

Організація Об'єднаних Націй (ООН)

Кабінет Міністрів України (КМУ)

Природно-заповідний фонд (ПЗФ)

Транскордонне співробітництво (ТС) — це форма взаємодії між державними структурами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та економічними суб'єктами сусідніх прикордонних регіонів різних країн.

Транскордонна екологічна співпраця (ТЕС) — це комплекс заходів, спрямованих на спільне вирішення екологічних проблем державами, що мають спільний кордон.

Транскордонний регіон (ТР) — це територія щонайменше двох різних країн, що мають спільний державний кордон, між якими встановились тісні виробничі і соціально-економічні зв'язки.

Субсидіарність — організаційний і правовий принцип, згідно з яким Спільнота (наприклад, ЄС) вдається до будь-яких заходів лише в тому разі, якщо вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях.

Автохтонні громади — це етнічні групи, які історично проживають у певній місцевості та зберігають власну мову, культуру та традиції.

Єврорегіон — це форма транскордонного співробітництва між адміністративно-територіальними одиницями (областями, повітами, регіонами) різних держав, яка спрямована на спільне вирішення соціально-економічних, екологічних, культурних та інших питань розвитку прикордонних територій.

Фітосанітарні об'єкти — це рослини, продукти рослинного походження, інші об'єкти (деревина, ґрунт, тара, пакувальні матеріали, транспортні засоби тощо), які можуть сприяти перенесенню або поширенню шкідливих організмів.

TRACES (Trade Control and Expert System) — це інтегрована електронна система Європейського Союзу, призначена для контролю, сертифікації та відстеження імпорту, експорту та транзиту тварин, продуктів тваринного і рослинного походження, фітосанітарної продукції, кормів та побічних продуктів тваринного походження. Система забезпечує санітарну та фітосанітарну безпеку, прослідковуваність товарів, а також ефективну комунікацію між компетентними органами країн-членів ЄС та третіми країнами.

ВСТУП

Для України транскордонна співпраця має надзвичайне значення, оскільки 19 з 25 її областей є прикордонними, а це близько 77% території країни. В Україні активно функціонують єврорегіони, які стали ключовими формами транскордонної взаємодії. Вони допомагають налагоджувати зв'язки між органами влади, розробляти спільні стратегії та реалізовувати проєкти, які відповідають інтересам прикордонних регіонів[20].

Транскордонна співпраця є важливим чинником сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення просторової єдності прикордонних регіонів. Це також ефективний інструмент інтеграції України у європейський простір. Вона дозволяє ефективно використовувати потенціал периферійних територій, зменшувати соціальну напруженість та сприяє реалізації принципу субсидіарності, а також формуванню інноваційної державної регіональної політики [20].

Актуальність дослідження. У контексті сучасних глобалізаційних процесів та загострення екологічних викликів транскордонна екологічна співпраця набуває особливої ваги для забезпечення сталого розвитку прикордонних територій. Цікавою та надзвичайно важливою є співпраця з Румунією яка спільно використовує природні ресурси, такі як басейн річки Дунай, Карпатський регіон та узбережжя Чорного моря [20, 30].

Екологічні проблеми, серед яких забруднення водних ресурсів, деградація лісів, ерозія ґрунтів, зменшення біорізноманіття та наслідки промислових викидів, не мають державних кордонів і вимагають співпраці на міждержавному рівні. ТЕС між Україною та Румунією становить важливу складову міжнародної екологічної політики та базується на активній взаємодії центральних органів влади, наукових інституцій, громад та міжнародних організацій. Крім того, така співпраця сприяє виконанню Україною зобов'язань за міжнародними угодами та її інтеграції до європейського екологічного простору.

Мета цього дослідження полягає в аналізі правових основ транскордонної екологічної співпраці між Україною та Румунією, визначенні її інституційних механізмів і окресленні перспектив подальшого розвитку.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. вивчити організаційно-інституційну структуру та фінансування транскордонної взаємодії;
2. ознайомитися з досвідом європейських і американських країн у впровадженні транскордонних екологічних проєктів;
3. дослідити міжнародні й європейські нормативно-правові акти у сфері охорони довкілля;
4. провести аналіз історичних, географічних та природних особливостей прикордонного регіону;
5. надати характеристику правової бази транскордонної екологічної співпраці між Україною та Румунією;
6. ідентифікувати ключові проблеми та перспективи розвитку транскордонної екологічної співпраці.

Об'єктом дослідження є транскордонна екологічна співпраця.

Предметом дослідження є нормативно-правові, організаційні й інституційні основи екологічної транскордонної співпраці між Україною та Румунією.

Наукова новизна роботи відображена у:

- систематизації та класифікації міжнародних і двосторонніх документів, що регулюють транскордонну екологічну взаємодію між Україною та Румунією;
- виявленні специфіки правового регулювання цієї сфери в контексті інтеграції до європейського правового поля;
- порівняльному аналізі українсько-румунської співпраці з практиками інших прикордонних регіонів Європи.

Практична цінність отриманих результатів полягає у їх потенційному застосуванні для розробки нових або актуалізації існуючих програм транскордонного екологічного співробітництва, вдосконалення екологічної політики в прикордонних регіонах, а також у діяльності органів влади, що відповідають за формування й реалізацію заходів з охорони довкілля.

Власний досвід:

Участь у проекті семестрового навчання Erasmus+ «Student Mobility for Studies» у Словаччині 02/2024-06/2024.

Участь у заходах ініційованих СУР, зокрема 32-му Міжнародному фестивалі “Festivalul Internațional de Colinde, Datini și Obiceiuri de Iarnă la Ucraineni”.

Структура бакалаврської роботи

Бакалаврська дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І. АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1.1. Особливості механізму транскордонної співпраці

1.1.2. Поняття та значення транскордонної співпраці

Транскордонне співробітництво являє собою форму взаємодії між державними структурами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та економічними суб'єктами сусідніх прикордонних регіонів різних країн. Мета такого співробітництва – спільне вирішення соціально-економічних, екологічних та інших проблем. Воно розглядається як новаторський механізм державної регіональної політики, що забезпечує стійкий розвиток, конкурентоспроможність і просторове єднання прикордонних областей. Транскордонне співробітництво зменшує соціальне напруження та відчуженість між населенням, що є важливим для зміцнення національної безпеки [20].

Транскордонна співпраця - це не лише взаємодія між сусідніми державами в економічних питаннях, але й співробітництво у соціальній сфері, природоохоронній діяльності, гуманітарних питаннях та у питаннях безпеки. У сучасному світі, що об'єднаний глобалізаційними процесами, така співпраця відкриває нові перспективи для розвитку прикордонних регіонів. Вона сприяє ефективнішому використанню їхніх природних ресурсів та втіленню принципу субсидіарності, тобто передачі повноважень на рівень управління, де вони можуть бути реалізовані найефективніше, а саме - якомога ближче до пересічних громадян [20].

ТЕС є частиною міжнародної екологічної політики і відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку прикордонних територій. Вона передбачає координацію зусиль державних органів, наукових установ, неурядових організацій і підприємств щодо запобігання екологічним загрозам, раціонального використання природних ресурсів і покращення екологічного стану довкілля. Ключовими напрямками ТЕС є моніторинг та оцінка стану

довкілля, включаючи створення спільних систем моніторингу якості води, повітря та ґрунту, а також контроль промислових викидів. Важливим аспектом є протидія екологічним загрозам, що означає скоординовані заходи із запобігання та ліквідації забруднень, стихійних лих і змін клімату [9].

Велика увага приділяється збереженню біорізноманіття, зокрема, шляхом розробки спільних програм з охорони флори і фауни в заповідниках і національних парках. Екологічна освіта та просвіта населення відіграють важливу роль у підвищенні екологічної грамотності громадян і залученні їх до вирішення екологічних проблем. Крім того, співпраця сприяє розвитку «зеленої» економіки за рахунок підтримки екологічно безпечного виробництва.

Наприкінці XX століття Європейський Союз переглянув підхід до регіонального розвитку. Замість простого перерозподілу ресурсів між регіонами для ліквідації диспропорцій, ЄС почав стимулювати мобілізацію власного потенціалу територій. Україна, зокрема її прикордонні області, перейняла цей підхід. Завдяки транскордонній співпраці вони отримали доступ до європейських інтеграційних процесів та фінансових інструментів ЄС для розвитку своїх територій [20].

1.1.2. Правові основи та міжнародні документи

Міжнародне регулювання транскордонного співробітництва щодо охорони довкілля ґрунтується на низці ключових договорів та конвенцій, які встановлюють загальні принципи розумного використання природних ресурсів, оцінки впливу на довкілля та механізми співпраці.

Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (1992, UNECE Water Convention) [24] визначає обов'язок сторін співпрацювати для запобігання, контролю й зменшення транскордонного забруднення прісних і підземних вод, застосовуючи загальні принципи

раціонального та розумного використання, «екологічний підхід» і «принцип превенції». Конвенція передбачає створення спільних органів управління, обмін інформацією, спільні програми моніторингу й оцінювання стану водотоків.

Конвенція про оцінку впливу на довкілля у транскордонному контексті (Espoo Convention, 1991) [16] зобов'язує країни-учасниці проводити оцінку впливу великих проєктів (гідротехнічних, інфраструктурних тощо) на довкілля ще на стадії планування, повідомляти та консультуватися з потенційно зацікавленими державами та громадськістю іншої сторони. Метою є своєчасне виявлення та мінімізація негативних наслідків для екосистем, що перетинають кордони.

Європейська рамкова директива щодо вод (2000/60/EC, WFD) базується на басейновій системі, вимагаючи від держав-членів ЄС та зацікавлених сусідніх держав співпрацю в управлінні транскордонними річковими басейнами через спільні плани управління басейнами водокористування [3].

Морська директива ЄС (2008/56/EC) та протоколи до інших конвенцій (наприклад, протокол SEA до конвенції Espoo) доповнюють правову базу, поширюючи принципи інтегрованого управління на прибережні та морські екосистеми [4].

Екологічне співробітництво між Україною та Румунією ґрунтується на міжнародних і двосторонніх угодах, що регулюють охорону довкілля та раціональне використання природних ресурсів на прикордонних територіях. Ці документи встановлюють загальні правила управління водними ресурсами, лісами та охоронюваними територіями, боротьби із забрудненням і реагування на екологічні загрози.

Бухарестська конвенція про захист Чорного моря від забруднення (1992) [14] встановила рамки регіонального співробітництва шести прибережних держав (Болгарія, Румунія, Російська Федерація, Грузія, Туреччина, Україна). Вона охоплює положення щодо запобігання забрудненню з наземних джерел, неконтрольованого скидання відходів, аварійного розливу нафти, атмосферного

забруднення та збереження біорізноманіття. Конвенція передбачає створення Секретаріату та Регіональної Комісії з охорони Чорного моря.

Одним із важливих документів є Конвенція про охорону та використання річки Дунаю (1994), яка спрямована на збереження екологічної цілісності річки Дунай. Конвенція встановлює механізми управління якістю води, контролю забруднення та спільного реагування на екологічні катастрофи. Участь у конвенції дозволяє Україні та Румунії координувати свої дії з іншими країнами в басейні Дунаю [17].

Не менш важливою є Карпатська конвенція (2003), яка спрямована на збереження біорізноманіття Карпат та забезпечення сталого розвитку регіону. Згідно з Конвенцією, Україна та Румунія співпрацюють у сфері охорони первинних лісів, боротьби з незаконним вирубуванням та розвитку екотуризму [26].

У сфері поводження з небезпечними відходами важливу роль відіграє Базельська конвенція (1989), що регулює транскордонне переміщення небезпечних речовин і запобігає їхньому незаконному експорту. Спільні екологічні інспекції України та Румунії дають змогу ефективніше контролювати дотримання екологічних стандартів у секторі поводження з відходами [1].

На двосторонньому рівні Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією (1997) передбачає співробітництво в галузі моніторингу екологічного стану спільної території, обміну даними про стан водних ресурсів, гасіння лісових пожеж і запобігання екологічним катастрофам. Крім того, дві країни співпрацюють у рамках Європейської стратегії для Дунайського регіону, яка передбачає екологічне відновлення річки Дунай, розвиток сталої енергетики та поліпшення екології Чорного моря. Особливе значення має моніторинг ситуації на чорноморському узбережжі, яке потерпає від ерозії, забруднення та скорочення біологічних ресурсів [6].

1.1.3. Організаційна структура, фінансове та інформаційне забезпечення співпраці

Організаційна структура транскордонної екологічної співпраці ґрунтується на принципах багаторівневого врядування, що охоплює міжнародний, національний, регіональний та місцевий рівні взаємодії. На міжнародному рівні діють спеціалізовані інституції, такі як Міжнародна комісія з охорони Дунаю або Європейська агенція з навколишнього середовища, які відіграють провідну роль у координації екологічної політики та розробці стандартів екологічної безпеки. На національному рівні за імплементацію міжнародних угод відповідають профільні міністерства та агентства, які адаптують міжнародні норми до національного законодавчого поля. Регіональні органи влади здійснюють практичну реалізацію стратегій і програм, забезпечуючи врахування регіональних потреб прикордонних територій. Водночас місцевий рівень відзначається активною участю місцевих органів самоврядування, громадських екологічних організацій та ініціатив, які безпосередньо взаємодіють із населенням і оперативно реагують на локальні екологічні виклики. Особливо це актуально для регіонів із низьким транспортним навантаженням, у яких, окрім меншого впливу транспорту, спостерігаються інші екологічні загрози, як-от несанкціоноване скидання відходів, забруднення водних ресурсів, незаконна вирубка лісів і браконьєрство. Завдяки таким локальним зусиллям стає можливою більш ефективна координація із транскордонними партнерами, що сприяє комплексному підходу до охорони довкілля.

Фінансове забезпечення транскордонної екологічної співпраці базується на використанні різноманітних ресурсів, включаючи державні бюджети країн-учасниць, міжнародні донорські програми, гранти Європейського Союзу та приватні інвестиції. Значну частку фінансування для екологічних ініціатив у межах кордонів забезпечують європейські програми транскордонного

співробітництва, такі як Interreg. Окрім цього, місцеві бюджети стають важливим джерелом коштів для підтримки малих проектів, що спрямовані на зменшення транспортного впливу на довкілля.

Інформаційна підтримка транскордонної співпраці включає створення інтегрованих баз даних для моніторингу якості повітря, води й ґрунтів, а також обмін науково-технічними розробками та запровадження спільних систем раннього попередження про екологічні загрози. Завдяки сучасним інформаційним технологіям стає можливим оперативний обмін даними між країнами-партнерами, що є критично важливим для своєчасного реагування на транскордонні екологічні ризики.

На місцевому рівні значна увага приділяється мінімізації впливу низької інтенсивності транспортного руху на екологію прикордонних громад. Заходами в цьому напрямі є розвиток екологічно чистого громадського транспорту, створення велосипедної інфраструктури та пішохідних зон, а також впровадження електромобільності й оптимізація логістичних маршрутів. Додатково місцеві органи влади ініціюють реалізацію проектів зелених коридорів, що забезпечують екологічну зв'язність між природними територіями різних держав і сприяють збереженню біорізноманіття та міграції диких видів. Залучення місцевого населення до екологічного моніторингу та просвітницьких кампаній допомагає підвищити рівень екологічної свідомості і стимулювати сталий розвиток прикордонних територій.

1.2. Досвід країн Європи та Америки у питанні транскордонної екологічної співпраці

1.2.1. Минуле та сьогодення транскордонної співпраці у Європі

Після Другої світової війни, ТС в Європі розвивалася переважно через окремі двосторонні угоди, орієнтовані на вирішення конкретних проблем у

сферах транспорту, торгівлі, захисту довкілля та інфраструктури. Згодом країни Європи почали переходити до більш комплексних стратегій, що знайшло вираження у створенні єврорегіонів — інституційних об'єднань, які охоплювали практично весь периметр кордонів таких країн, як Німеччина, Польща, Чехія та інші [20].

Значним етапом розвитку транскордонної співпраці стало ухвалення Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владою (Мадрид, 1980), а також додаткових протоколів до неї. Ці документи заклали правову основу для створення і функціонування єврорегіонів, визначили принципи партнерства, субсидіарності та сталого розвитку, а також сприяли гармонізації законодавства та процедур між країнами-учасниками [20].

Одним із найвідоміших прикладів ТЕС є Рейнська конвенція, ухвалена 1976 року, стала важливим міжнародним документом із захисту річки Рейн та її водних ресурсів. Конвенція була укладена Німеччиною, Францією, Нідерландами, Люксембургом і Швейцарією для вирішення проблеми сильного забруднення Рейну промисловими відходами та хімікатами. Конвенція встановила загальні екологічні стандарти та механізми управління для країн-учасниць і сприяла зниженню рівня забруднення води. Угода запровадила систему моніторингу для відстеження якості води та рівня токсичності. Одним із головних досягнень стало значне зниження концентрації важких металів і промислових хімікатів у річках. Конвенція також сприяла відновленню популяції лосося, яка практично зникла через забруднення та будівництво гребель [12,18].

У 1999 році на зміну конвенції прийшла нова угода, Конвенція із захисту Рейну, що передбачає більш суворі екологічні заходи. Поточні програми із захисту Рейну передбачають розширення територій, що охороняються, і розробку стратегій адаптації до зміни клімату. Завдяки спільним зусиллям країн-учасниць, екологія річки Рейн значно покращилася. Досвід реалізації

Рейнської конвенції є прикладом успішної міжнародної співпраці в сфері екологічного управління водними ресурсами та створити модель співпраці для інших європейських водних басейнів [12, 18].

На межі XX–XXI століть регіональна політика Європейського Союзу змінилася від механізмів міжрегіонального перерозподілу ресурсів до мобілізації власного потенціалу територій, що стало фундаментом сучасної моделі транскордонної співпраці. Особливу роль у цьому процесі зіграли фінансові інструменти ЄС, як-от програми INTERREG, - це ініціатива яка покликана допомогти країнам спільно розв'язувати спільні проблеми, зокрема екологічні. Вона була створена в 1990-х роках для підтримки співпраці між країнами ЄС і сусідніми державами, такими як Україна. Завдяки цій програмі країни можуть спільно працювати над захистом навколишнього середовища, зниженням забруднення, охороною природних ресурсів і впровадженням «зелених» технологій [44, 20].

Одним із ключових напрямків програми є охорона природи. Наприклад, INTERREG фінансує проєкти з охорони річок, відновлення лісів і захисту рідкісних видів тварин. Важливим завданням є створення екологічних коридорів для з'єднання природних територій і захисту біорізноманіття. Україна також бере участь у цій програмі, співпрацюючи з країнами ЄС у сфері охорони довкілля. Наприклад, Україна та Румунія співпрацюють у галузі моніторингу Дунаю, захисту Карпатських гір та розвитку екотуризму. Програма також підтримує розвиток екологічних видів транспорту та використання екологічно чистої енергії. Ці проєкти фінансуються не тільки ЄС, а й національними урядами та приватним сектором. INTERREG допомагає країнам обмінюватися досвідом, об'єднувати зусилля і створювати більш екологічне та безпечне для людини середовище проживання [44].

Також цікавим прикладом ТЕС є Балтійська морська стратегія ЄС (2009р.). Ініціатива, що спрямована на поліпшення екологічного стану Балтійського моря, сталий розвиток регіону та зміцнення співпраці між

країнами ЄС. Основними цілями стратегії є зниження забруднення морського середовища, відновлення екосистем і забезпечення сталого використання морських ресурсів. Одним із важливих аспектів є боротьба з евтрофікацією. Для боротьби з цим явищем країни працюють над скороченням скидання добрив і поліпшенням систем очищення стічних вод. Стратегія також підтримує розвиток відновлюваних джерел енергії, включно з вітряними електростанціями в Балтійському морі, і сприяє зниженню залежності від викопного палива [38].

Важливою частиною стратегії є також збереження біорізноманіття, зокрема захист морських заповідників і рідкісних видів риб. Програма реалізується за рахунок коштів ЄС, зокрема Interreg, і охоплює країни регіону Балтійського моря, включно з Німеччиною, Польщею, Швецією, Фінляндією, Данією, Литвою, Латвією та Естонією. Співпраця між країнами дає змогу комплексно розв'язувати екологічні проблеми та створювати умови для сталого розвитку морської економіки [20,39].

Сьогодні ТС в Європі охоплює не лише економічну, а й соціальну, екологічну, культурну та гуманітарну сферу Baltic ри. Єврорегіони перетворилися на платформу для розробки і реалізації спільних стратегій розвитку, обміну досвідом, впровадження інноваційних підходів до управління територіями. Вони активно залучають місцеві органи влади, громадські організації, бізнес та наукові інституції до розв'язання спільних проблем. Окремо наголошується на важливості інституційної спроможності єврорегіонів, їхній здатності координувати дії різних суб'єктів та ефективно використовувати фінансові ресурси [20].

Сучасна політика ЄС у сфері ТС базується на принципах партнерства, субсидіарності та сталого розвитку. Це сприяє поглибленню інтеграції, зменшенню соціально-економічних диспропорцій між регіонами, формуванню «Європи без роз'єднуючих кордонів» та забезпеченню територіального вирівнювання [20].

1.2.2. Особливості транскордонної співпраці країн Америки

Транскордонна екологічна співпраця розвинена не лише в Європі, а й у Північній та Південній Америці. Вона охоплює низку угод, проєктів та ініціатив, спрямованих на захист природних ресурсів, запобігання забрудненню та боротьбу зі зміною клімату. Оскільки Північна і Південна Америка охоплює Північну, Центральну і Південну Америку, досвід транскордонного екологічного співробітництва в різних регіонах неоднаковий [45].

Північна Америка ТС на Американському континенті найяскравіше простежується на межах Сполучених Штатів, Канади та Мексики, де воно постає як відповідь на загальні виклики у галузях безпеки, екології, торгівлі, міграції та управління природними багатствами. Північна Америка має більш розвинену інституційну базу для екологічного співробітництва. У регіоні діють угоди, спрямовані на гармонізацію екологічної політики в рамках економічного партнерства, а також на охорону природи. Наприклад, Північноамериканська угода про екологічне співробітництво (NAAEC) пов'язана з механізмом торгівлі (NAFTA, пізніше USMCA) і забезпечує її реалізацію через економічні стимули. Велика увага приділяється охороні водних ресурсів (Угода про Великі озера, Комісія з транскордонних вод США і Мексики), боротьбі з промисловим забрудненням і заходам щодо боротьби зі зміною клімату [45, 43, 50, 49].

Північноамериканська угода про екологічне співробітництво (NAAEC) була підписана 1994 року між США, Канадою та Мексикою як екологічний додаток до Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA). Основними цілями угоди є гармонізація екологічних стандартів країн-учасниць, контроль промислового забруднення та захист транскордонних природних ресурсів. Угода передбачає спільний моніторинг стану довкілля, обмін інформацією та створення механізмів державного управління. Одним із ключових органів угоди є Північноамериканська комісія з екологічного співробітництва (CEC), яка проводить екологічний аналіз і координує

транскордонні ініціативи. Особлива увага приділяється управлінню водними ресурсами, запобіганню забрудненню довкілля та впровадженню стійких практик у промисловості. Попри те, що угода не передбачає суворих санкцій за порушення, вона є важливим механізмом співпраці та зниження екологічних ризиків у регіоні [43].

Угоду про Великі озера (Great Lakes Water Quality Agreement, GLWQA) було вперше підписано між США та Канадою 1972 року з метою поліпшення якості води у Великих озерах, найбільшій прісноводній водоймі Північної Америки. Основними цілями Угоди є зниження забруднення, обмеження промислових скидів і збереження біорізноманіття в регіоні. Угода передбачає створення системи моніторингу якості води, проведення спільних досліджень і заходів щодо зниження рівня фосфатів, що викликають цвітіння водоростей. Угоду оновлювали впродовж десятиліть, а 2012 року її дію було розширено на питання зміни клімату, адаптації екосистем і збереження рибних запасів. Угода також забезпечує активну співпрацю між урядами, науковими установами та громадськістю з метою сталого управління водними ресурсами. Хоча завдяки цьому документу екологічна ситуація у Великих озерах значно покращилася, все ще залишаються деякі проблеми, що потребують уваги, як-от забруднення мікропластиком і залишкові токсичні речовини [50].

Комісія з транскордонних водних ресурсів між США та Мексикою (International Boundary and Water Commission, IBWC) була створена 1889 року для вирішення водних суперечок уздовж їхнього спільного кордону. Нині до її повноважень входить управління річками, боротьба з повеннями, розподіл води та очищення стічних вод для річок Ріо-Гранде, Колорадо тощо. У 1944 році США і Мексика підписали Договір про розподіл води, в якому було визначено права та обов'язки обох країн щодо використання транскордонних річок. Одним із ключових досягнень Комісії стало будівництво інфраструктури з очищення стічних вод у прикордонних містах, що дало змогу знизити рівень забруднення. Також було реалізовано спільні проекти з відновлення природних екосистем,

наприклад, відновлення приток річки Колорадо для збереження водно-болотних угідь. Комісія залишається важливим механізмом транскордонного екологічного співробітництва між двома країнами, особливо в умовах зміни клімату та водної кризи [49].

У Південній Америці основна увага приділяється збереженню природних екосистем і біорізноманіття. Основні угоди, такі як Амазонська угода, спрямовані на захист тропічних дощових лісів, регулювання незаконного вирубування лісу і захист корінних народів. Тут менше уваги приділяється гармонізації екологічних стандартів між країнами і більше - безпосередньому захисту природних ресурсів. Наприклад, Бразилія, Колумбія та Перу здійснюють спільні проекти зі сталого використання природних ресурсів, але їхня реалізація часто залежить від міжнародних екологічних фондів і політичної волі [33, 34, 47].

Амазонський пакт (Amazon Cooperation Treaty) був підписаний у 1978 році вісьмома південноамериканськими країнами: Бразилією, Болівією, Венесуелою, Гайаною, Колумбією, Перу, Суринамом та Еквадором. Основна мета угоди - забезпечити спільне управління природними ресурсами Амазонки. Амазонка є найбільшим тропічним лісом на планеті і має вирішальне значення для екологічного балансу планети. Угода спрямована на захист біорізноманіття, боротьбу з незаконною вирубкою лісів і підтримку сталого розвитку корінних народів, що проживають у цьому регіоні. 1995 року угода була посилена створенням Організації Договору про співпрацю в Амазонії (ОТСА), яка координує міжнародні екологічні програми і збирає кошти зі Світового екологічного фонду. Однак реалізація угоди зіткнулася з труднощами, пов'язаними з економічним розвитком країн-учасниць, незаконним видобутком корисних копалин і недостатнім контролем за виконанням природоохоронних норм. Угода по Амазонці є одним з небагатьох механізмів, що сприяють регіональному співробітництву для збереження екосистем, що має важливе значення для боротьби зі зміною клімату [26].

Меконська ініціатива (Mekong Initiative) - це регіональна програма транскордонного співробітництва в Південній Америці, в рамках якої у 2001р. Аргентина, Парагвай, Болівія та Бразилія об'єдналися для управління водними ресурсами в басейні річки Парана. Основними цілями угоди є управління використанням водних ресурсів, запобігання забрудненню річки та забезпечення сталого розвитку прилеглих територій. Країни-учасниці координують такі заходи, як очищення стічних вод, пом'якшення впливу гідроелектростанцій та захист водно-болотних екосистем. Важливою частиною ініціативи є спільний моніторинг забруднення для забезпечення швидкого реагування на екологічні загрози. Хоча програма досягла певних успіхів у зменшенні забруднення, економічний розвиток та зростаючий попит на воду створюють постійні виклики для екологічного балансу регіону. Ініціатива підтримується міжнародними екологічними організаціями та фінансовими установами і сприяє розвитку екологічних технологій в регіоні [46].

У 2014 році в рамках переговорів ООН з питань зміни клімату (COP20) у столиці Перу була прийнята *Лімська декларація про зміну клімату (Lima Call to Climate Action)*. Вона окреслила основні зобов'язання країн щодо скорочення викидів парникових газів і стала важливим кроком на шляху до Паризької угоди 2015 року. Угода підкреслила необхідність збільшення фінансування проектів з протидії зміні клімату в країнах, що розвиваються, особливо в Латинській Америці, де зміна клімату спричиняє посухи, вирубку лісів та екстремальні погодні явища. Декларація також закликала до активної участі приватного сектору у впровадженні технологій, спрямованих на скорочення викидів та адаптацію до зміни клімату. Однією з ключових домовленостей стала прозорість національних звітів про скорочення викидів, що сприяло зміцненню довіри між країнами-учасницями. Хоча декларація не є юридично зобов'язуючою, вона лягла в основу Паризької угоди і заохотила країни Латинської Америки до більш активної екологічної політики [46].

РОЗДІЛ II. ОБ'ЄКТ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Транскордонний регіон Україна-Румунія

2.1.1 Географічна характеристика кордону

Довжина кордону між Україною та Румунією становить 613,8 км, з яких близько 292,2 км припадає на річки (Дунай, Прут, Сірет), а 33 км – на узбережжя Чорного моря. Кордон проходить через Закарпатську, Івано-Франківську, Чернівецьку та Одеську області України [30].

З моменту приєднання Румунії до Шенгенської угоди, у 2025 році, Дунай є частиною зовнішнього кордону між Європейським Союзом та Шенгенською зоною. Це означає, посилення контролю відповідно до Шенгенських стандартів.

Географічно, кордон пролягає через різноманітні ландшафти, охоплюючи Карпати, Буковинське передгір'я - 1, Придністровські рівнини, дельту Дунаю та частину узбережжя Чорного моря - 2 (рис. 2.1). Територія прикордоння містить багато природоохоронних об'єктів, таких як:

з боку України -

- Дунайський та Карпатський біосферні заповідники, що мають міжнародне значення;
- “Горгани” природний заповідник;
- “Верховинський”, “Черемоський”, “Вижницький”, “Туцульщина”, “Карпатський”, “Зачарований край”, “Синевир”, “Тузловські лимани” національні природні парки;
- “Притисянський”, “Чернівецький”, “Ізмаїльські острови” регіональні ландшафтні парки
- інші дрібні об'єкти загальнодержавного та місцевого значення.

з боку Румунії -

- Біосферний заповідник дельти Дунаю (Rezervația Biosferei Delta Dunării);

- Національний парк Родна (Parcul Național Munții Rodnei), парк Калімані (Parcul Național Călimani),
- Природний парк Мармурешулуй (Parcul Natural Munții Maramureșului), Буковина (Parcul Natural Bucovina), Дорньей (Parcul Natural Călimani-Dornîșoara);
- інші дрібні об'єкти загальнодержавного та місцевого значення.

Кліматичні умови цієї місцевості здебільшого помірно-континентальні: літо тепле, зима з помірними морозами. В Карпатах відзначається більша вологість та нижча температура, в той час як в дельті Дунаю та на Чорноморському узбережжі клімат більш м'який та комфортний. Дельта Дунаю - це унікальна водно-болотна екосистема. Гідрографічна складова кордону визначається великими річковими системами. На заході - Тиса, Прут відіграють важливу роль у формуванні кордону, а Дунай, з його неповторною дельтою, яка є однією з найбільших водно-болотних територій Європи і має важливе значення для багатьох перелітних птахів, серед яких пелікани, баклани та чаплі, і має статус біосферного заповідника ЮНЕСКО, ділить кордон між Україною та Румунією. Морський кордон представлено також Чорним морем [20].

Рис. 2.1 Кордон між Україною та Румунією (румунською)

2.1.2 Історія становлення сучасного кордону між Румунією та Україною

Історія Буковини має складне переплетення політичних амбіцій та національних рухів на кордоні між Східною і Центральною Європою. Терени цього регіону були домівкою для слов'янських та романських племен ще за давніх часів. Цей регіон, що розташований між мальовничими Карпатами та рікою Дністер, з XIV століття входив до складу Молдавського князівства, що суттєво вплинуло на його культурний і релігійний розвиток. Упродовж століть Буковина стала полем суперечок між Молдавським князівством і Королівством Польським, де місцеве православне населення, переважно українського походження, активно боролось за свої інтереси в численних військових конфліктах [20].

У другій половині XVIII століття, під час Російсько-турецької війни, Буковина опинилася під тимчасовим контролем російської армії. Проте вже у 1775 році, в результаті угоди між Османською імперією і Габсбурзькою монархією, її було анексовано Австрією. Цей крок став частиною стратегії Габсбургів щодо зміцнення своєї влади в регіоні та покращення зв'язків між власними територіями. З 1849 року Буковина набула статусу окремого коронного краю Австрійської імперії, а після 1867 року увійшла до складу Австро-Угорщини. Цей період характеризувався багатонаціональним характером регіону, де співіснували українці, румуни, німці, поляки та євреї. Чернівці поступово стали важливим центром культури та науки, хоча сам регіон не був достатньо розвинений [27].

Після розпаду Австро-Угорщини у Першій світовій війні доля Буковини знову змінилася. У 1918 році регіон був окупований румунськими військами, а його приєднання до Румунії, хоча місцеве українське населення прагнуло приєднання північних районів до Західноукраїнської Народної Республіки, закріпили міжнародні договори — Сен-Жерменський у 1919 році та Тріанонський у 1920 році. Це рішення спричинило сильне невдоволення серед українців, які прагнули зберегти свою культурну ідентичність і створити власну

державу. Для національних меншин цей період став драматичним, адже румунська держава намагалася нав'язати свою культурну і політичну гегемонію.

Період Другої світової війни приніс нові випробування. У 1940 році під тиском СРСР Румунія, внаслідок пакту Молотова-Ріббентропа, передала Північну Буковину, частину Хотинщини і Південну Бессарабію Радянському Союзу, і ці території включили до складу Української РСР. Однак уже в 1941–1944 роках, під час німецько-румунської окупації, регіон знову опинився під контролем Румунії. Лише після завершення війни радянська влада повернулася, а кордони були остаточно визначені Паризьким мирним договором 1947 року. Відтоді Буковина залишилася розділеною: Північна стала частиною Української РСР, а Південна увійшла до складу Румунії. Сучасний вигляд кордону показано на рисунку 2.1.

Історія Українсько-румунського кордону на півдні подібна. Південна Бессарабія, або Буджак, є унікальним історико-географічним регіоном, розташованим між Дністром, Дунаєм і Чорноморським узбережжям. До початку XIX століття цей край перебував у складі Османської імперії, яка довгий час зберігала контроль над цією стратегічно важливою територією з родючими землями та ключовими транспортними шляхами. Проте після Російсько-турецької війни 1806–1812 років, за умовами Бухарестського мирного договору, Південна Бессарабія була приєднана до Російської імперії. Це суттєво вплинуло на регіональний політичний ландшафт, адже Росія прагнула закріпитися на Чорноморському узбережжі та взяти під контроль основні річкові шляхи.

Протягом наступних десятиліть Південна Бессарабія неодноразово змінювала господарів. У результаті Паризького мирного договору 1856 року після Кримської війни частина цих земель перейшла до Молдавського князівства. Згодом, у 1859 році, воно об'єдналося з Волощиною, сформувавши сучасну Румунію. Однак у 1878 році за Берлінським трактатом територія повернулася під владіння Російської імперії. Ці постійні зміни влади сприяли

формуванню багатокультурного середовища, в якому століттями співіснували українці, румуни, болгари, гагаузи та інші народи, кожен із яких залишив свій вплив на культуру та традиції регіону.

Після розпаду Російської імперії в 1918 році Південна Бессарабія увійшла до складу Румунії, яка анексувала цей регіон. Водночас Радянська Росія не визнавала таку зміну статусу, вважаючи ці землі своїми, що призводило до тривалих непорозумінь у відносинах між країнами. У 1940 році, керуючись пактом Молотова-Ріббентропа та радянським ультиматумом, територія разом із Північною Буковиною була передана Радянському Союзу і включена до складу Української РСР. Спершу це були землі Ізмаїльської області, які згодом увійшли до Одеської. Проте на період Другої світової війни в 1941–1944 роках контроль над Південною Бессарабією знову повернула Румунія. Лише після завершення війни радянська влада остаточно утвердилася в регіоні, а його статус був закріплений Паризьким мирним договором 1947 року.

З набуттям Україною незалежності у 1991 році кордони з Румунією, що проходять через землі Південної Бессарабії, отримали міжнародне визнання. Однак виникли певні невирішені питання щодо визначення лінії державного кордону, зокрема стосовно острова Зміїний та розмежування континентального шельфу в Чорному морі. У 1997 році, в Констанці, Україна і Румунія підписали Договір про добросусідство, який визначив кордон та започаткував новий етап двосторонніх відносин. У 2009 році Міжнародний суд ООН у Гаазі виніс рішення про розподіл континентального шельфу навколо острова Зміїний, і морський кордон між двома країнами був остаточно визначений [6].

Історичне переплетіння українсько-румунських кордонів спричинило формування з обох боків значних автохтонних громад, які й досі плекають свою мову, культуру та релігійні традиції. На території України, зокрема в Чернівецькій та Одеській областях, знаходиться кілька десятків румунських сіл, зокрема Біла Криниця, Негостина, Красноільськ, Герца, Купка, а також населені пункти в дельті Дунаю. Тут збережене румунсько мовне середовище, діють

румунські школи, працюють видавництва й активно функціонують релігійні громади [20].

Водночас на території сучасної Румунії, у повітах Сучава та Марамуреш, компактно проживають численні громади етнічних українців. Українські села, такі як Кричунів (Crăciunești), Порумбешти (Porumbești), Карапчів (Carapciu), Пояна-Мікулі (Poiana Micului) та Сигіт-Мармацієй (Sighetu Marmației), залишаються осередками української мови й народних традицій. Вони підтримують тісні культурно-освітні зв'язки з Україною. Обидві країни відповідно до європейських стандартів взяли на себе зобов'язання забезпечувати права національних меншин, що створює платформу для діалогу та зміцнення прикордонного співробітництва не лише у політичній площині, а й у сфері культури та гуманітарних відносин.

2.2. Методика дослідження

У ході дослідження транскордонної екологічної співпраці між Україною та Румунією застосовано універсальний міждисциплінарний підхід. Він включає аналіз нормативно-правової бази, вивчення механізмів організації співробітництва, оцінку ефективності реалізованих проєктів, а також визначення основних викликів і перспектив подальшого розвитку. Методологія базується на сучасних принципах екологічного менеджменту, міжнародного права, регіональної політики та концепції сталого розвитку.

Дослідження проведено в три етапи (рис. 2.2).

На першому етапі дослідження було вивчено наукову, аналітичну та нормативну літературу, присвячену питанням транскордонної співпраці. Спеціальну увагу приділено міжнародним договорам і конвенціям, що регулюють екологічну взаємодію між Україною та Румунією. До них входять Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків,

Бухарестська конвенція про захист Чорного моря, Карпатська конвенція, Договір про добросусідство та співпрацю тощо. Аналіз цих документів дав змогу визначити правові рамки, принципи та обов'язки сторін у сфері захисту довкілля.

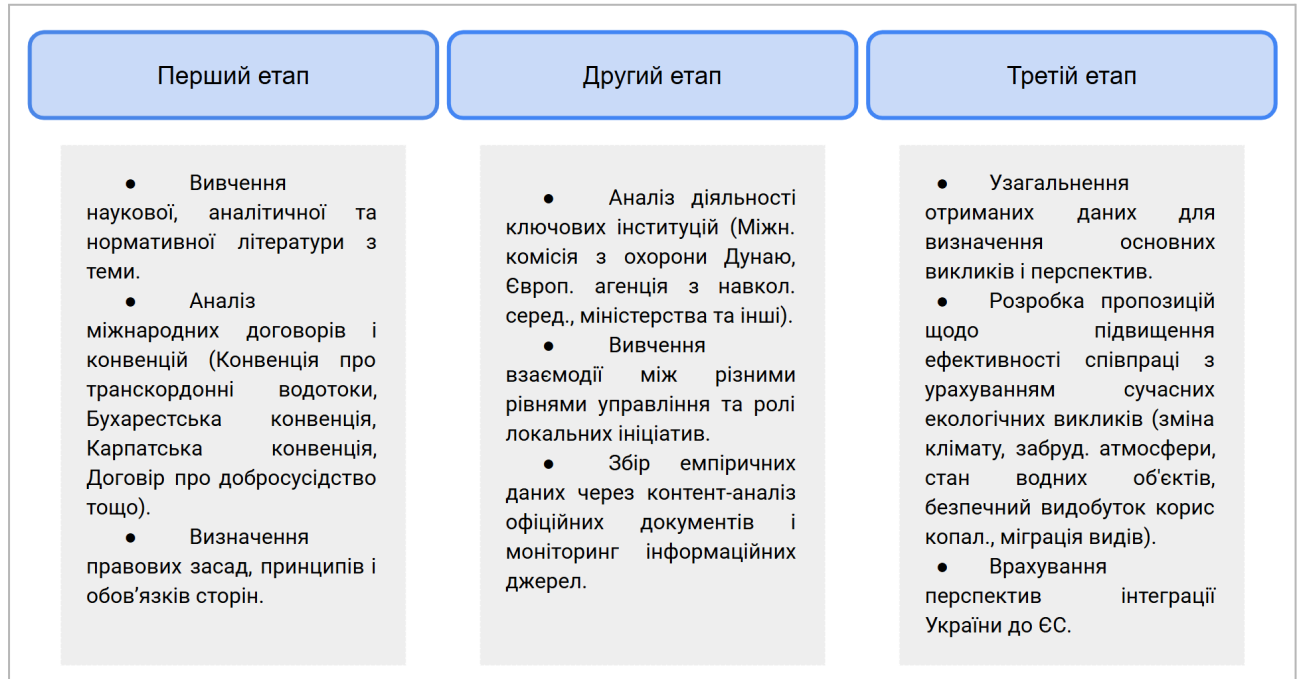

Рис. 2.2 Методика дослідження

Другим етапом стало дослідження організаційної структури ТС. Увагу зосередили на діяльності таких інституцій, як Міжнародна комісія з охорони Дунаю, Європейська агенція з навколишнього середовища, профільні міністерства обох країн, місцеві органи влади та громадські організації. Проаналізовано взаємодію між різними рівнями управління та роль локальних ініціатив у впровадженні спільних екологічних проектів.

Для збору емпіричних даних використано кілька методів:

- виконано контент-аналіз офіційних звітів, стратегій і проектною документації щодо реалізації транскордонних екологічних ініціатив;
- здійснено моніторинг інформаційних джерел, таких як інтегровані бази даних чи спільні системи екологічного моніторингу.

Для оцінки результативності співпраці проаналізовано приклади як успішних, так і проблемних проектів: від спільних програм моніторингу Дунаю до заходів із запобігання забрудненню Чорного моря й ініціатив збереження Карпатських лісів.

На завершальному етапі результати систематизовано для формулювання висновків і пропозицій щодо підвищення ефективності транскордонної співпраці у сфері охорони довкілля. При цьому враховано сучасні виклики, такі як зміна клімату, масштабне забруднення чи міграція видів, а також перспективи інтеграції України до європейських екологічних політик.

РОЗДІЛ III. ТРАНСКОРДОННА ЕКОЛОГІЧНА СПІВПРАЦЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РУМУНІЄЮ

3.1. Розвиток екологічної співпраці між Україною та Румунією

Екологічне співробітництво між Україною та Румунією необхідне для захисту унікальної природи прикордонних територій і розв'язання спільних екологічних проблем. Оскільки Дунай, Карпати та Чорне море є природними системами без чітких меж, їхній захист можливий лише за спільних дій двох країн. Однією з причин співпраці є екологічні проблеми Чорного моря. Берегова лінія потерпає від сильної ерозії, рибні запаси скорочуються, а рівень забруднення постійно зростає. Річки, що впадають у море, приносять багато токсичних речовин із промислових і сільськогосподарських районів, що погіршує екологічну ситуацію.

Ще одна спільна проблема - захист Карпатських гір. Тут ростуть унікальні ліси, в яких мешкає безліч рідкісних видів флори і фауни. Однак вирубка лісів загрожує цій природі, спричиняючи ерозію ґрунту, зміну клімату та втрату біорізноманіття. Також важливо співпрацювати в запобіганні повеней, які часто трапляються в Карпатах і завдають значної шкоди місцевому населенню. Спільний моніторинг і системи раннього попередження про стихійні лиха можуть допомогти знизити ризики.

Українсько-румунський кордон проходить кілька природоохоронних територій таких, як Дунайський біосферний заповідник в Україні та дельту Дунаю в Румунії, що є об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. В Карпатах він перетинає Карпатський біосферний заповідник та національний парк "Верховинський" в Україні, а також природний парк "Марамурешські гори" в Румунії. Ці території мають унікальні екосистеми, водно-болотні угіддя та гірські ландшафти, старовікові ліси [25].

3.2. Державні установи як фундамент транскордонної екологічної співпраці між Україною та Румунією

Державні установи відіграють ключову роль у ТЕС між Україною та Румунією, формують нормативну та правову бази, запроваджують та узгоджують двосторонні угоди, а також забезпечують міжурядову співпрацю. Вони відповідають за визначення екологічних пріоритетів і реалізацію спільних проєктів (табл. 1). В Україні основними уповноваженими структурами є Кабінет Міністрів, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів і Державне агентство водних ресурсів (Держводагентство). Ці органи проводять переговори, виконують зобов'язання за двосторонніми договорами, серед яких Угода про співробітництво в управлінні водними ресурсами прикордонних вод (1997 р.) та Договір про режим кордону (2003 р.) (додаток А).

На регіональному рівні співпраця здійснюється через басейнові управління водних ресурсів. Зокрема, діяльність зосереджена в Басейнових управліннях річок Прут і Сірет, Тиси, Південного Бугу, які щороку передають гідрометеорологічні й екологічні дані румунським партнерам, організовують спільний моніторинг вод, розробляють протипаводкові заходи та виконують регламенти, узгоджені робочими групами. У Румунії аналогічні функції виконуються Міністерством навколишнього середовища, вод і лісу та Національним водним управлінням "Apele Române", що відповідає за діяльність регіональних басейнових агентств.

Інституційна модель управління транскордонними водними ресурсами охоплює басейновий підхід, принцип паритетності та правову симетрію. Центральним координаційним механізмом виступають Змішана українсько-румунська прикордонна комісія та багатосторонні басейнові робочі групи. В їхньому складі представлені міністерства, агентства водних ресурсів, гідрометеорологічні служби та служби надзвичайних ситуацій. Такий формат співпраці дозволяє інтегрувати міжвідомчі зусилля у сфері екологічного

управління. В умовах посилення паводкових загроз, кліматичних змін та деградації річкових екосистем державна взаємодія стає критично важливою для захисту екологічної безпеки обох країн.

Таблиця 3.1

Інституційна структура транскордонної екологічної співпраці

Україна	Румунія	Функції / Напрями діяльності
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	Міністерство довкілля, вод та лісів Румунії (Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor)	Формування екологічної політики, участь у міжнародних угодах, координація транскордонної співпраці
Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство)	Національна адміністрація вод «Apele Române»	Управління водними ресурсами, реалізація Угоди про прикордонні води (1997), моніторинг, обмін інформацією
Басейнові управління водних ресурсів (Тиса, Прут, Дунай)	Регіональні відділи Apele Române (Сату-Маре, Сучава, Ясси)	Реалізація регіональних водогосподарських заходів, участь у міжнародних проєктах
Укргідрометцентр, ДСНС України	Національна гідрометслужба Румунії, Agenția Națională pentru Protecția Mediului	Надання екологічних і метео-даних, раннє попередження про паводки, участь у трансграничних тренуваннях

Додатково значну роль у транскордонній екологічній співпраці відіграють органи, які займаються міжнародною технічною допомогою та євроінтеграцією. В Україні відповідальні за ці процеси Секретаріат Кабінету Міністрів і Міністерство з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, які працюють над впровадженням екологічних аспектів програм прикордонного співробітництва ЄІСП/Interreg. У Румунії подібну координацію здійснюють

Міністерство європейських фондів і Міністерство фінансів, які забезпечують фінансування транскордонних проєктів, зокрема в межах програми Romania–Ukraine NEXT 2021–2027.

3.3. Природоохоронні установи в системі прикордонної співпраці

Екологічні установи, як державні, так і наукові, відіграють ключову роль у розвитку ТС між Україною та Румунією, перетворюючи концепції та плани у практичну реалізацію. Умовно ці установи можна поділити на три категорії: природоохоронні адміністрації, науково-дослідні інститути та спеціалізовані організації, що займаються екологічним моніторингом.

В Україні важливими учасниками цього процесу є Карпатський та Дунайський біосферні заповідники, Інститут гідробіології НАН України й Укргідрометцентр. Саме ці установи беруть активну участь у міжнародних ініціативах зі збереження біорізноманіття, дослідженні водних екосистем, виконанні положень Карпатської конвенції та створенні спільних транскордонних резерватів. Наприклад, Карпатський біосферний заповідник спільно з партнерами з Румунії працює над проєктом створення транскордонного біосферного резервату "Мармароські гори" (Таблиця 3.2). Ця ініціатива має охопити спільні екосистеми двох країн і вже отримала підтримку Програми розвитку ООН та Європейської економічної комісії ООН (UNECE).

У Румунії аналогічні функції виконують адміністрації національних парків (зокрема Maramureș Mountains National Park і Rodna Mountains National Park), Інститут водних досліджень ім. Грігоре Антипи і Національний інститут гідрології та водного господарства (INHGA) [46]. Ці заклади проводять спільні дослідження річкових басейнів Тиси та Пруту, а також аналізують вплив змін клімату на невеликі водотоки Карпат. Дані щодо якості поверхневих вод, наявності важких металів чи біогенних речовин здебільшого постачають саме ці установи.

Таблиця 3.2

Основні природоохоронні установи та напрями транскордонної співпраці України та Румунії

Категорія	Україна	Румунія
Природоохоронні адміністрації	Карпатський та Дунайський біосферні заповідники	Нац. парки: Maramureş Mountains, Rodna Mountains
Науково-дослідні інститути	Інститут гідробіології НАН України	Інститут водних досліджень ім. Грігоре Антипи
Установи екологічного моніторингу	Укргідрометцентр	Національний інститут гідрології та водного господарства (INHGA)
Спільні проєкти	Транскордонний біосферний резерват "Мармароські гори", Карпатська конвенція	Участь у тому ж проєкті, дослідження впливу клімату на водотоки
Основні напрями співпраці	Збереження біорізноманіття, дослідження водних екосистем, екологічний моніторинг	Аналіз якості вод, важких металів, біогенів, стану малих річок
Інструменти співпраці	Спільні робочі групи, бази даних, стратегічна екологічна оцінка	Щорічне узгодження результатів моніторингу, обмін даними

Двостороння співпраця включає комплексні програми екологічного моніторингу, які реалізуються спільними робочими групами та комісіями. Щорічно узгоджуються результати гідрохімічного аналізу, стану гідробіології, а також дані про ліси і ґрунти, що сприяє гармонізації підходів в оцінці впливу на

довкілля та стратегічній екологічній оцінці. Створення спільних баз даних посилює можливість отримання порівнюваних результатів.

Таким чином, екологічні установи є не лише основою для розробки науково-методичних підходів до транскордонної взаємодії, а й сприяють тіснішій інтеграції науки із природоохоронною практикою. Їх діяльність дає змогу ефективно реагувати на загрози, як-от забруднення річок чи втрата біорізноманіття.

3.4. Перевезення рідкісних рослин і тварин через українсько-румунський кордон

На українсько-румунському кордоні зареєстровано 13 пунктів пропуску. З яких п'ять для автомобілей, три річкові, чотири залізничних та один морський пункт пропуску (додаток В). Вони є важливим транспортним вузлом між Україною та ЄС. Оскільки Румунія є членом ЄС і входить до Шенгенської угоди, митний контроль товарів і транспортних засобів на кордоні здійснюється відповідно до стандартів ЄС. Це означає більш ретельну перевірку документів і товарів, що перетинають кордон. Для громадяни України, завдяки безвізовому режиму діють деякі спрощення, але необхідно дотримуватися правил в'їзду до Шенгенської зони [21].

Перевезення рідкісних видів рослин і тварин між Україною та Румунією регулюється як національним, так і міжнародним законодавством (Таблиця 3.3). В Україні основними нормативно-правовими актами є закони про карантин рослин, ветеринарне законодавство, про захист тварин від жорстокого поводження та Червону книгу України. Окрім цього, країна є учасницею Конвенції CITES, яка регулює міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення. Для транспортування видів, внесених до CITES, обов'язковим є отримання спеціального дозволу. Кожен екземпляр дикої природи повинен супроводжуватися сертифікатом CITES, який

підтверджує законність перевезення. Порушення встановлених правил може призвести до адміністративної чи кримінальної відповідальності, включаючи штрафи [15].

У свою чергу, в Румунії діють фітосанітарні та ветеринарні норми, які після вступу країни до ЄС у 2007 році були синхронізовані з європейськими стандартами. Румунія дотримується регламентів ЄС щодо охорони рослин і тварин та виконує вимоги Конвенції CITES. Також країна запровадила низку міжнародних угод із захисту дикої природи, а національні Червоні книги діють у межах законів про охорону навколишнього середовища. З 2025 року, після приєднання до Шенгенської зони, кордон між Україною та Румунією став зовнішнім кордоном Шенгену, що спричинило посилений контроль при перетині, однак вимоги щодо необхідних дозволів залишилися незмінними.

Для комерційного вивезення рослин і тварин, внесених до Червоної книги чи CITES, в Україні потрібно отримати дозвіл у Міністерстві захисту довкілля та Державній фіскальній службі. У Румунії такі дозволи видаються установами, зокрема Міністерством навколишнього середовища, вод та лісів (Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor) або Національним агентством із захисту довкілля (Agenția Națională pentru Protecția Mediului). За CITES відповідає Міністерство навколишнього середовища Румунії. Контроль ветеринарної безпеки забезпечує Національна санітарно-ветеринарна і продовольча служба (ANSVSA). Додатково в Румунії існують обмеження на кількість домашніх тварин, яких можна перевозити без документів — зазвичай це не більше п'яти особин однієї породи за одну поїздку.

На кордоні між Україною та Румунією діють автомобільні, залізничні та річкові пункти пропуску. Більшість з них оснащені ветеринарними й фітосанітарними постами для перевірки документів і забезпечення дотримання норм. Річкові перевезення передбачають також карантинний контроль деревини й рослин [29].

Таблиця 3.3

Регулювання переміщення об'єктів через кордони (Румунія – Україна) у 2025 році

Категорія	Румунія (член ЄС)	Україна	Основна відмінність
Фітосанітарні об'єкти (рослини, насіння)	Вимагається електронний фітосертифікат (ePhyto), контроль через TRACES, прикордонний фітосанітарний контроль згідно з Регламентом (ЄС) 2016/2031	Вимагається фітосертифікат (паперовий або PDF), контроль згідно з Законом «Про карантин рослин», часткова електронізація через ePhyto	Румунія використовує повністю цифрову платформу TRACES, в Україні – перехідна система, без повної інтеграції
Домашні тварини (собаки, коти, тхори)	Паспорт ЄС, мікрочіп, вакцинація від сказу, максимум 5 тварин без комерції, реєстрація у TRACES	Міжнародний ветсертифікат, мікрочіп, вакцинація, паспорт; контроль на митниці за правилами Держпродспоживслужби	У Румунії діє централізована система перевірки (TRACES), в Україні – національні документи та ручна перевірка
Рідкісні та охоронювані види (CITES)	Дозвіл CITES від румунського органу управління, чітке дотримання Регламенту (ЄС) 338/97, електронна перевірка через митницю	Необхідний дозвіл Міндовкілля України, наявність сертифіката CITES, погодження з митними органами	У Румунії діє європейська система зі стандартизованими процедурами, в Україні – окремі погодження з національними органами
Сільськогосподарські тварини (велика рогата худоба, свині, птиця)	Дотримання Регламенту (ЄС) 1/2005 – обов'язкові зони відпочинку, вентиляція, облік у TRACES; перевірка стану тварин на пунктах контролю	Закон «Про ветеринарну медицину» (2021); супровідні документи обов'язкові, проте контроль менш цифровізований, гнучкіші умови перевезення	У Румунії діє жорстка регламентація транспортування, в Україні – слабша інфраструктура контролю та цифровізації

Офіційні дані, що стосуються контрабанди рідкісних видів, не публікуються окремо, проте зафіксовані поодинокі випадки вилучення представників флори й фауни. Наприклад, у 2021 році на території Буковини було конфісковано 26 змій і 10 варанів, які перевозилися без відповідних документів. Органи правопорядку регулярно звітують про затримання вантажів з екзотичними птахами, рідкісними рослинами та рибою [31]. За оцінками експертів, обсяги незаконної торгівлі дикими видами на території України можуть сягати кількох сотень мільйонів доларів щорічно, при цьому тварини часто транспортуються транзитом через державний кордон. На кордоні з Румунією щорічно реєструється десятки, а іноді й сотні порушень, більшість з яких стосуються видів, зазначених у переліках, регламентованих конвенцією CITES. У період 2022–2023 років, через військовий конфлікт, інтенсивність незаконних перевезень дещо знизилася, проте заходи контролю було посилено. Незважаючи на це, справжній масштаб правопорушень, пов'язаних із флорою та фауною, залишається невідомим. Водночас здійснення моніторингу за переміщенням рідкісних видів продовжує відповідати як міжнародним, так і національним нормативно-правовим вимогам.

3.5. Громадська співпраця як чинник розвитку транскордонної екологічної взаємодії

Поряд із діяльністю офіційних та академічних інституцій, громадський сектор набуває все більшої ваги у транскордонній екологічній співпраці між Україною та Румунією. Основною особливістю цього процесу є активне залучення неурядових організацій, громадських активістів, місцевих ініціативних груп та молоді до питань захисту довкілля, поширення екологічної освіти та контролю за реалізацією відповідних проєктів.

У прикордонних регіонах, таких як Закарпаття, Чернівецька область, північна Буковина та румунські повіти Марамуреш, Сучава і Тулча, діють

численні громадські екологічні організації. До українських можна віднести "Екосферу" (Ужгород), "Зелений Світ" (Івано-Франківськ) та "Екологічний Клуб Буковини", а до румунських — "EcoCounseling Center Galati", "Miluim" і "Focus Eco Center"[8.10.11]. Ці організації реалізують невеликі грантові проєкти в межах програм Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП), спрямовані на просвітницьку діяльність серед молоді, очищення річок та збереження природоохоронних територій. Під час проведення заходів, таких як Дні Дунаю, Дні Карпат чи Європейські дні співпраці, організовуються фестивалі, акції та конкурси фотографій, які збирають разом громади обох країн[11].

Вагомою є і роль учнівських, студентських та молодіжних ініціатив. Вони організовують спільні екологічні табори, літні школи, велоекспедиції та моніторингові акції для відстеження стану річок, флори та фауни басейнових територій. Наприклад, у межах проєкту UNIV.E.R-U проводилися міжуніверситетські обміни з екологічною тематикою. В умовах сучасних екологічних викликів громада займається не лише участю в окремих заходах, а й здійснює контроль за втіленням екопроєктів, бере участь у громадських слуханнях щодо оцінки впливу на довкілля і стежить за проблемами вирубки лісів та забруднення водойм. Завдяки таким ініціативам підвищується відповідальність місцевих мешканців, зміцнюються відносини між жителями прикордонних регіонів.

3.6. Аналіз розвитку транскордонної екологічної співпраці між Україною та Румунією: розвиток, зміни та результати

Аналіз динаміки транскордонної екологічної співпраці між Україною та Румунією в період з 2000 по 2025 рік дає змогу детально відслідкувати основні процеси її становлення, етапи інтенсивного розвитку та ключові виклики, що постали перед країнами. Зокрема, важливим чинником, що вплинув на

співпрацю в останні роки, стала повномасштабна війна в Україні, яка кардинально змінила підходи до багатоаспектної міжнародної взаємодії. Виходячи з даних рисунку 3.1, які демонструють розподіл проєктів за різними часовими інтервалами, встановлено, що в період з 2000 по 2004 рік транскордонна співпраця носила обмежений характер і охоплювала лише 13,6% кількості досліджених проєктів. Це може бути пояснено недостатнім розвитком співпраці та відсутністю повноцінної нормативно-правової бази для ефективної взаємодії в той період.

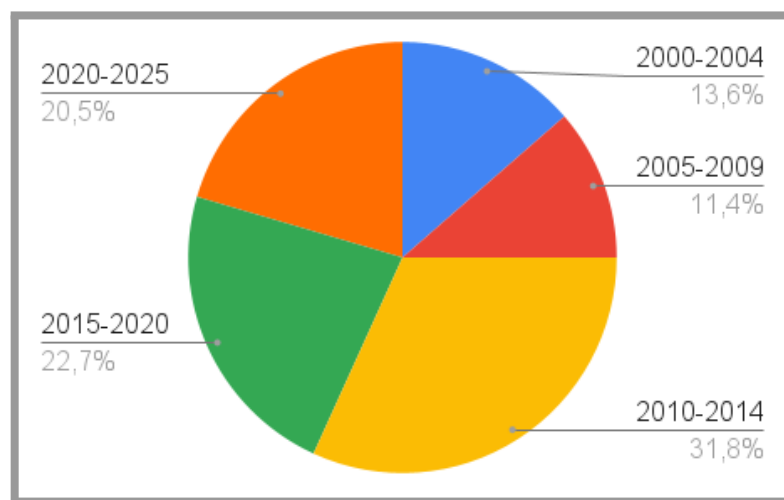

Рис. 3.1 Співпраця України та Румунії у різні роки у %

У наступні роки, протягом 2005–2009 років, цей показник навіть зменшився до 11,4%, що ймовірно, пов'язано з недостатньою підтримкою з боку влади та організацій, обмеженим фінансуванням. Однак ситуація суттєво змінилася у період 2010–2014 років, коли спостерігався пік співпраці де частка проєктів зросла до 31,8%. Цей різкий стрибок став результатом інтеграції України у європейські регіональні програми, що сприяло впровадженню спільних ініціатив у сфері моніторингу довкілля, збереження Дунайського басейну, захисту біорізноманіття та адаптації до наслідків кліматичних змін.

Період з 2015 по 2020 роки відзначався стабільно високим рівнем співпраці, який становив 22,7%. Ці цифри свідчать про поступове формування

більш сталої та скоординованій взаємодії між країнами. Проте у період 2020–2025 років спостерігається незначне зниження до рівня 20,5%. Така динаміка значною мірою обумовлена повномасштабною війною в Україні у 2022 року. Війна призвела до порушення логістики, адміністративних і фінансових обмежень. Багато транскордонних програм було відкладено або взагалі скасовано через нагальну потребу України зосередитися на подоланні власних безпекових, гуманітарних, фінансових та інших проблем.

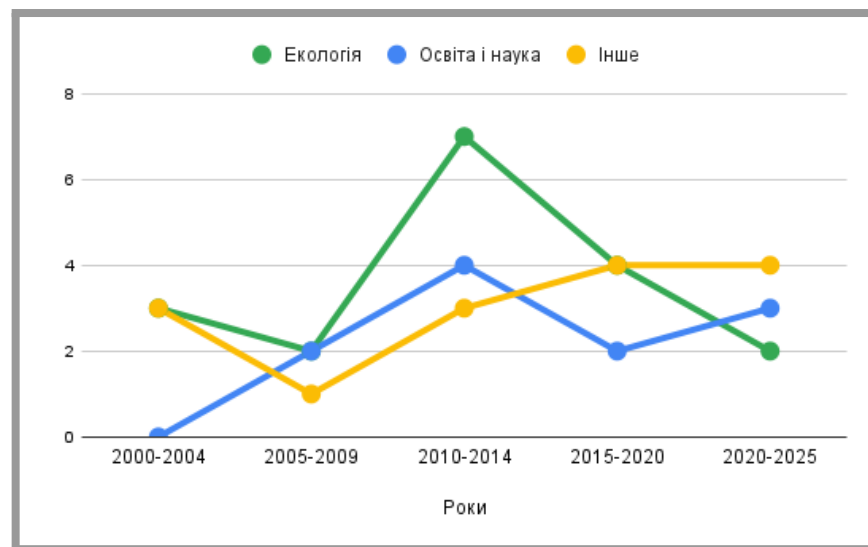

Рис. 3.2 Співпраця України та Румунії у різні роки

Зміна пріоритетів у таких напрямках, як екологія, освіта і наука, та інші, (рис 3.2) демонструє поступове зростання освітньо-наукового напрямку. На початку 2000 року проєктам у сфері освіти і науки майже не приділяла уваги. І вже в період 2005–2009 років починає простежуватись розвиток співпраці у цій сфері, а у 2010–2014 роках активно розвивається. Поштовх до розвитку дали фінансові підтримки з ЄС та активність університетів. Також у період з 2010 по 2014 рік екологічна тематика займає домінуючі позиції, але в наступний період (2015–2025) бачимо приблизно однаковий розподіл проєктів між усіма основними напрямками. Це вказує на зміцнення комплексного підходу, де екологічні питання інтегруються із соціальними, освітніми й економічними аспектами.

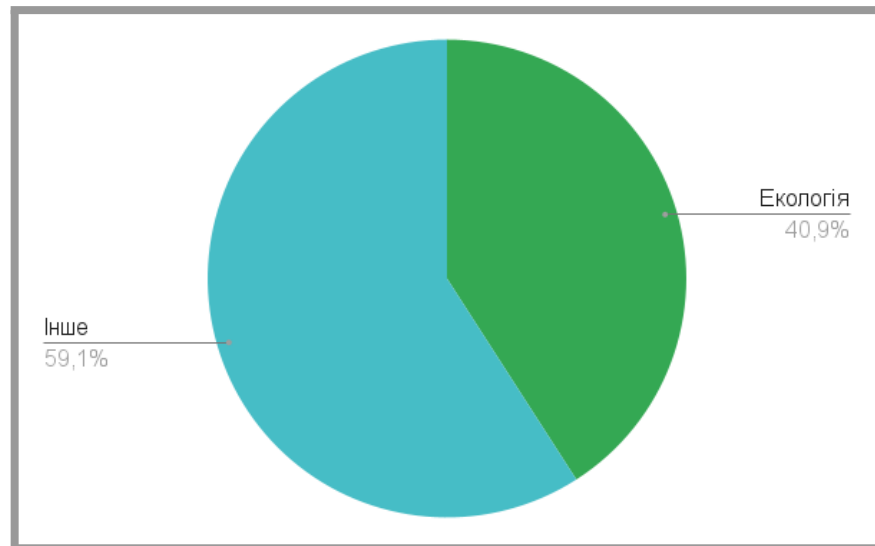

Рис. 3.3 Частка екологічних проєктів у дослідженні

Згідно з рисунком 3.3, 40,9% від загальної кількості досліджуваних проєктів належать до сфери екології. Це підтверджує, що охорона довкілля була і залишається ключовим напрямом українсько-румунської транскордонної взаємодії. Водночас частка інших проєктів (59,1%) свідчить про розширення сфери співпраці та зростання ролі міждисциплінарних ініціатив. Рисунок 3.4 наглядно демонструє пік активності екологічних проєктів у 2010–2014 роках, а також поступове зниження кількості таких ініціатив у наступні роки, зокрема у 2020–2025, що пов'язано з безпековою ситуацією в Україні та труднощами у міжнародній координації проєктів під час війни.

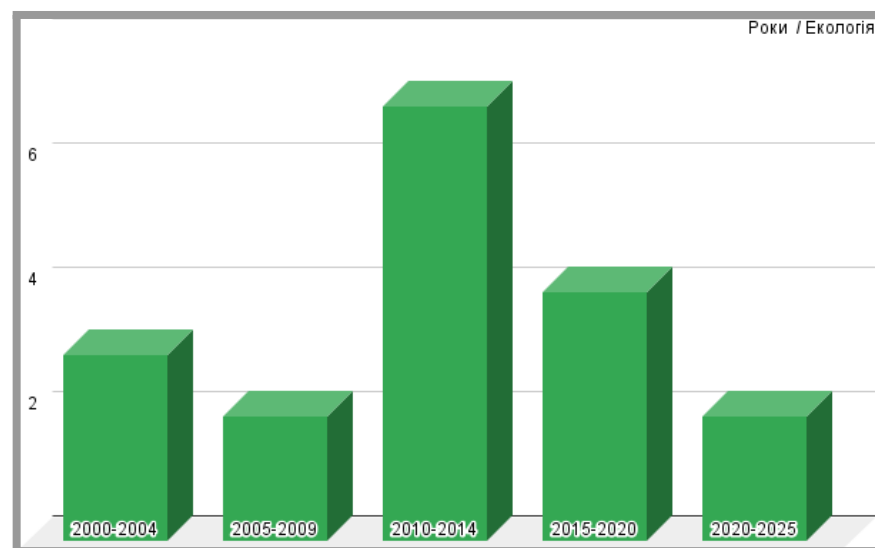

Рис. 3.2 Співпраця України та Румунії у різні роки у екологічній сфері

Сучасні екологічні виклики, характерні для прикордонних регіонів України та Румунії, включають масштабне забруднення вод та ґрунтів, прогресуючу деградацію екосистем дельти Дунаю й Чорноморського узбережжя, а також вплив кліматичних змін, який проявляється через ерозійні процеси, посухи, паводки та видову міграцію. В умовах повномасштабної війни ситуація значно ускладнилася через зростання кількості техногенних катастроф, зниження рівня біорізноманіття та посилення антропогенного навантаження на природні території.

Для підвищення ефективності транскордонної співпраці у сфері охорони довкілля в контексті сучасних викликів необхідно зміцнювати інституційну спроможність на регіональному рівні, розвивати інтегровані системи моніторингу довкілля з використанням супутникових технологій та підтримувати ініціативи з екологічної освіти й популяризації знань про сталий розвиток. Особливого акценту потребують заходи адаптації до наслідків змін клімату, стратегічне управління ризиками природних катастроф і створення систем біобезпеки. У період післявоєнного відновлення такі проєкти здатні слугувати фундаментом для забезпечення сталого розвитку згаданих територій.

Додатково перспективи транскордонної екологічної співпраці обумовлені процесами інтеграції України до європейських екологічних політик. Активна участь України в реалізації положень Європейського зеленого курсу, гармонізація її законодавчої бази з нормами ЄС створюють умови для доступу до міжнародного фінансування, впровадження передових практик сталого управління природними ресурсами і посилення ролі України в формуванні регіональних екологічних пріоритетів. У перспективі така співпраця може стати основою для розробки комплексної, стійкої екологічної політики безпеки в Дунайсько-Чорноморському регіоні.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Організаційно-інституційна структура та фінансування транскордонної взаємодії

ТЕС функціонує на основі багаторівневого врядування: міжнародного, національного, регіонального та місцевого рівнів. На міжнародному рівні діють спеціалізовані органи (наприклад, Міжнародна комісія з охорони Дунаю, Європейська агенція з навколишнього середовища), що координують політику та стандарти у сфері охорони довкілля. Національні міністерства відповідають за імплементацію міжнародних угод, регіональні органи — за практичну реалізацію стратегій, а місцеві громади — за оперативне реагування на локальні екологічні виклики.

Фінансування забезпечується з різних джерел: державних бюджетів, міжнародних донорських програм, грантів ЄС (зокрема, програми Interreg), а також місцевих бюджетів та приватних інвестицій. Європейські програми транскордонного співробітництва відіграють ключову роль у фінансуванні екологічних ініціатив.

2. Досвід європейських і американських країн у впровадженні транскордонних екологічних проєктів

Європейський Союз змінив підхід від простого усунення розбіжностей між регіонами до підтримки розвитку власних можливостей територій. Це дозволило прикордонним областям, зокрема в Україні, використовувати фінансові інструменти ЄС для свого розвитку.

У США та Канаді працюють спільні комісії для управління водними ресурсами, що перетинають кордони. Ці організації забезпечують узгоджене управління та слідкують за станом довкілля.

Європейський досвід показує ефективність створення єврорегіонів, спільних систем моніторингу, обміну інформацією, залучення громадськості та

реалізації спільних проєктів із збереження біорізноманіття, управління відходами, ліквідації наслідків аварій.

3. Міжнародні й європейські нормативно-правові акти у сфері охорони довкілля

Основу правового регулювання складають такі міжнародні документи:

- Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (1992, UNECE Water Convention) — співпраця щодо запобігання транскордонному забрудненню вод.
- Конвенція про оцінку впливу на довкілля у транскордонному контексті (Espoo Convention, 1991) — обов'язкова оцінка впливу великих проєктів на довкілля з урахуванням думки сусідніх держав.
- Європейська рамкова директива щодо вод (2000/60/EC) — управління річковими басейнами на основі басейнового підходу.
- Бухарестська конвенція про захист Чорного моря від забруднення (1992) — регіональне співробітництво для захисту морського середовища.
- Карпатська конвенція (2003) — збереження біорізноманіття Карпат.
- Базельська конвенція (1989) — контроль транскордонного переміщення небезпечних відходів.

4. Історичні, географічні та природні особливості прикордонного регіону

Українсько-румунський прикордонний регіон охоплює басейн річки Дунай, Карпатський регіон та узбережжя Чорного моря. Ці території мають високу природну цінність, значний рівень біорізноманіття, але й підвищену екологічну вразливість через забруднення вод, деградацію лісів, ерозію ґрунтів, промислові викиди. Історично регіон є місцем де переплітаються економіки та культури різних країн і народів, що сприяє розвитку транскордонної співпраці.

5. Правова база транскордонної екологічної співпраці між Україною та Румунією

Співпраця базується на міжнародних і двосторонніх угодах. Основним документом є Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією, який передбачає спостереження за екологічним станом, обмін даними та запобігання катастрофам.

Обидві країни беруть участь у виконанні міжнародних конвенцій та реалізують спільні програми в рамках Європейської стратегії для Дунайського регіону, зокрема щодо відновлення екології Дунаю та Чорного моря.

6. Ключові проблеми та перспективи розвитку транскордонної екологічної співпраці. Основні проблеми:

- Забруднення водних ресурсів, погіршення стану лісів, незаконна вирубка, браконьєрство, руйнування ґрунтів, промислові викиди, зменшення біологічного різноманіття
- Недостатня координація між країнами, обмежене фінансування, різний рівень розвитку систем спостереження та контролю
- Складнощі в узгодженні законодавства та впровадженні європейських стандартів

Перспективи розвитку:

- Поглиблення інтеграції до європейського екологічного простору, розширення доступу до фінансових інструментів ЄС
- Розвиток спільних систем спостереження, підвищення екологічної обізнаності населення, впровадження новітніх технологій у сфері охорони довкілля
- Залучення місцевих громад, розвиток екологічної економіки та екотуризму

Пропоную:

1. Запровадити постійну міждержавну координаційну платформу

Доцільно створити спільний українсько-румунський центр екологічного партнерства для координації транскордонних природоохоронних проєктів,

оперативного реагування на надзвичайні ситуації та постійного обміну інформацією між усіма рівнями управління.

2. Розробити та запустити спільну цифрову екологічну систему моніторингу

Необхідно впровадити інтегровану онлайн-платформу, яка об'єднає дані про стан довкілля на прикордонних територіях, забезпечить відкритий доступ до результатів моніторингу води, повітря, ґрунтів і дозволить передбачати екологічні ризики.

3. Покращити механізми фінансування транскордонних ініціатив

Рекомендовано створити спільний фонд підтримки екологічних проєктів за участю обох країн, міжнародних партнерів та структур ЄС. Це дозволить швидко запускати важливі ініціативи без тривалої бюрократичної тяганини.

4. Запровадити нові формати участі громад

Доцільно розробити та реалізувати пілотні моделі громадського екомоніторингу, які дадуть змогу мешканцям прикордонних територій брати участь у спостереженні за станом природи, фіксуванні порушень та екопросвіті на місцях.

5. Оновити та гармонізувати правові акти у сфері екологічної безпеки

Необхідно переглянути чинні нормативно-правові документи з урахуванням стандартів ЄС та передбачити запровадження жорсткіших норм щодо забруднення, переміщення небезпечних речовин та захисту природних територій.

6. Запровадити нові програми зі сталого природокористування

Слід ініціювати спільні програми з розвитку екологічного туризму, органічного землеробства, енергоефективних технологій у межах прикордонних регіонів як альтернативу екологічно шкідливим формам господарювання.

7. Створити постійний обмін науковими і освітніми ресурсами

Варто започаткувати спільний академічний хаб або щорічну “Школу екологічної дипломатії” для молоді з обох країн із залученням науковців,

представників влади та бізнесу для запровадження інновацій у транскордонному управлінні довкіллям.

8. Покращити якість екологічного навчання та просвіти

Рекомендовано оновити освітні програми для шкіл і ВНЗ у прикордонних регіонах, включивши курси з екологічної грамотності, транскордонного співробітництва та сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 22.03.1989 : станом на 1 лип. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_022#Text
2. Водна рамкова директива ЄС (Directive 2000/60/EC). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0060>
3. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики" від 23.10.2000 : станом на 20.11.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text
4. Директива 2008/56/ЄС Європейського Парламенту та Ради про встановлення рамок для дій спільноти у сфері морської екологічної політики від 17.06.2008. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/56/oj/eng>
5. Договір між Україною і Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань. Чернівці, 17.06.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_022#Text
6. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією : Договір Україна від 02.06.1997 : станом на 17.07.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003#Text
7. Дунайская комісія. Danube Commission – Donau Commission – Commission du Danube – Дунайская Комиссия – офіційний сайт. URL: <https://www.danubecommission.org/dc/ru/дунайская-комиссия/>
8. Екологічна організація «Зелений Світ». URL: <https://greenworld.in.ua/index.php?r=1.1.4>
9. Екологічні зв'язки. Pidru4niki. URL: <https://surl.li/rbrbaz>

10. Екологічний клуб Буковини (Чернівці). URL:
<https://bukecoclub.org.ua>
11. Європейський день співпраці – Cross-border Cooperation Day. URL:
<https://ecday.eu/>
12. Європейський досвід управління річками на прикладі Рейну | Укргідроенерго. URL:
https://uhe.gov.ua/media_tsentr/novyny/evropeyskiy-dosvid-upravlinnya-richkami-na-prikladi-reynu
13. Інститут гідробіології НАН України. URL: <http://hydrobio.kiev.ua/>
14. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення 1992 року. Протоколи до Конвенції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065#Text
15. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), 1973 рік. URL:
<https://cites.org/eng/disc/text.php>
16. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті : Конвенція ООН від 25.02.1991 : станом на 4.06.2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272#Text
17. Конвенція щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай : Конвенція Респ. Угорщина від 01.06.1994 : станом на 17.01.2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_800#Text
18. Кулько А. В. Міжнародна ріка. Енциклопедія сучасної України. 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-65130>
19. Мартинов А. Ю. Паризькі мирні договори 1947. Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-883829>
20. Мікула Н. А., Толкованов В. В. Транскордонне співробітництво : посібник. Київ : Крамар, 2011. 259 с. URL:
<https://rm.coe.int/book-trnskordonne-final-14-aprill-11/1680aed909>

21. На кордоні з Румунією. Державна прикордонна служба України.
URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/na-kordoni-z-rumuniyeyu>
22. Пархомчук О. С., Коппель О. А. Транскордонне співробітництво та міжнародні відносини в Європі. Політикус. 2024. № 2. URL: http://politicus.od.ua/2_2024/28.pdf
23. Програма ЄІСП NEXT Румунія–Україна 2021–2027. URL: <https://ro-ua.net/>
24. Протокол про воду та здоров'я до Конвенції 1992 року : станом на 9.07.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_030#Text
25. Проєкт транскордонного біосферного резервату «Мармароські гори». URL: https://kbz.in.ua/wp-content/uploads/2024/09/HamAnd_2018.pdf
26. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат : Конвенція Респ. Польща від 22.05.2003 : станом на 12.10.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text
27. Сергій Добржанський. Міста Буковини другої половини XIX – початку XX ст.: управління, демографія, інфраструктура. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dobrzhanskyi_Serhii/Mista_Bukovyny_druhoi_polovyny_XIX_pochatku_XX_st_upravlinnia_demohrafiia_infrastruktura.pdf
28. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Румунії про співробітництво в галузі водного господарства на прикордонних водах. Галац, 30.09.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_059#Text
29. Україна збільшує вантажні перевезення на Дунаї. Заява Єврокомісії, 2024. URL: <https://transport.ec.europa.eu>
30. Як називається кордон з Румунією?. REPORTER. URL: <https://reporter.zp.ua/yak-nazivayetsya-kordon-z-rumuniyeyu-clh.html>
31. Екзотична контрабанда: як реабілітують постраждалих плазунів, яких хотіли незаконно вивезти з України // 5 канал, 2025. URL:

<https://www.5.ua/regiony/ekzotychna-kontrabanda-iak-reabilituiut-postrazhdalykh-pl-azuniv-iakykh-khotily-nezakonno-vyvezty-z-ukrainy-264660.html>

32. About us - OTCA. URL: <https://otca.org/en/about-us/>

33. Advance unedited version Decision -/CP.20 Lima call for climate action. URL: https://unfccc.int/files/meetings/lima_dec_2014/application/pdf/auv_cop20_lima_call_for_climate_action.pdf

34. Black Sea Trust for Regional Cooperation. GMFUS. URL: <https://www.gmfus.org/democracy-work/black-sea-trust-regional-cooperation>

35. Cross Border Cooperation. Enlargement and Eastern Neighbourhood. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/cross-border-cooperation_en

36. Danube Day / Міжнародний день Дунаю. URL: <https://www.danubeday.org/>

37. Danube Floodplain. Climate-ADAPT. URL: <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/metadata/projects/danube-floodplain>

38. EUR-Lex - 52009DC0248. Strategy for the Baltic Sea Region. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX:52009DC0248>

39. Eutrophication – HELCOM. URL: <https://helcom.fi/baltic-sea-trends/eutrophication/>

40. Focus Eco Center (Târgu Mureș, Romania). URL: <https://focuseco.ro/>

41. Government of Romania. Ministry of Environment, Waters and Forests. URL: <http://www.mmediu.ro/>

42. Grigore Antipa National Institute for Research and Development of Marine Geology and Geoecology. URL: <https://www.geoecomar.ro/>

43. Home | United States Trade Representative. URL: <https://ustr.gov/sites/default/files/naaec.pdf>

44. Inforegio - Interreg: European Territorial Cooperation. URL:
https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/cooperation/european-territorial_en
45. LibreTexts. Регулювання міжнародної торгівлі. URL:
<https://surl.li/ermwuh>
46. Lima Call for Climate Action Puts World on Track to Paris 2015. UN Climate Change. URL:
<https://unfccc.int/news/lima-call-for-climate-action-puts-world-on-track-to-paris-2015>
47. National Institute of Hydrology and Water Management (INHGA, Romania). URL: <https://www.inhga.ro/>
48. Romanian Waters National Administration “Apele Române”. URL:
<https://www.rowater.ro/>
49. Synopsis - IBWC. URL:
<https://ibwc.azurewebsites.net/about-us/synopsis/>
50. The IJC and the Great Lakes Water Quality Agreement | International Joint Commission. URL: <https://www.ijc.org/en/what/glwqa-ijc>
51. UNECE. Implementation of Espoo Convention in Romania and Ukraine. URL: <https://unece.org/environment-policy/environmental-assessment>

ДОДАТКИ

Додаток А

Співвідношення екологічного законодавства України та Румунії у сфері

ТС

Сфера регулювання	Україна	Румунія	Коментар / Ступінь гармонізації
Оцінка впливу на довкілля (ОВД)	Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (2017); Конвенція Еспо	Закон №292/2018 про оцінку впливу на довкілля; Директива 2011/92/EU	Румунія повністю імплементувала директиву ЄС; Україна — частково. Впроваджується спільна транскордонна процедура ОВД
Водне законодавство	Водний кодекс України; Стратегії управління річковими басейнами; проекти гармонізації з Водною рамковою директивою ЄС	Закон №107/1996 (Водний закон); Водна рамкова директива (2000/60/EC)	Румунія діє повністю в межах права ЄС; Україна адаптує законодавство. Ведеться узгодження по басейнах Дунаю, Пруту
Кліматична політика та адаптація	Стратегія адаптації до зміни клімату (2022); Держекоінспекція	Кліматичний закон № 292/2023; Національна стратегія адаптації до кліматичних змін	Румунія має обов'язкові механізми звітності до ЄС; Україна на етапі впровадження, але дотримується Паризької угоди
Управління відходами	Закон «Про управління відходами» (2022); нац. план управління	Закон №211/2011 про відходи (адаптація директиви 2008/98/EC)	Україна гармонізує систему до європейської моделі; Румунія діє відповідно до директив ЄС

Продовження таблиці А

Біорізноманіття та охорона природи	Закон «Про природно-заповідний фонд України»; нац. стратегії	Закон №49/2011 про охорону природи; імплементація Директиви про оселища та птахів (Natura 2000)	Україна має власну систему ПЗФ; Румунія – мережу Natura 2000. У спільних регіонах (наприклад, дельта Дунаю) ведеться координація
Моніторинг стану довкілля	Постанови КМУ, Держводагентство, Укргідромет	Національне агентство з охорони довкілля; цифрові реєстри	Румунія має інтегровану цифрову екосистему спостережень (EIONET), Україна — на шляху модернізації системи
Екологічна інформація і доступ до правосуддя	Закон «Про доступ до публічної інформації»; Аархуська конвенція	Закон №86/2000; імплементація директиви 2003/4/ЕС	Обидві країни — сторони Аархуської конвенції. В Румунії – чіткіші механізми доступу та оскарження

Додаток Б

Правові та програмні документи транскордонної екологічної співпраці
Україна – Румунія

№	Назва документа / програми	Тип	Дата уклад.	Зміст та роль у співпраці	Ключові результати / вплив
1	Конвенція про оцінку впливу на довкілля у транскордонном у контексті (Еспо)	Міжнарод. конвенція (ООН)	1991 (в Україні з 1999)	Зобов'язує сторони проводити ОВД, якщо діяльність може мати транскордонний вплив. Передбачає консультації, доступ до інформації.	Створено процедури інформування; використовується для оцінки будівництва гідроспоруд, промислових об'єктів на прикордонних територіях. Контроль – через національні точки доступу.
2	Бухарестська конвенція про захист Чорного моря від забруднення	Регіон. конвенція	1992	Спрямована на зменшення забруднення Чорного моря. Встановлює рамки співпраці в моніторингу, запобіганні, збереженні біорізноманіття.	Регулярні звіти, спільні екологічні оцінки. Україна та Румунія беруть участь у Чорноморській комісії (BSC). Розроблено Чорноморські стратегічні документи.
3	Конвенція про захист річки Дунай (Дунайська конвенція)	Регіон. конвенція	1994	Регламентує управління водами р. Дунай та її приток. Створено ICPDR – координаційний орган.	Розроблено Плани управління басейном Дунаю. Впроваджено моніторинг вод, координацію у паводковому управлінні. Україна – активний учасник.

Продовження таблиці Б

4	Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво (м. Констанца)	Двостор. договір	1997	Визначає політичну базу для екологічної співпраці. Передбачає створення міжурядових комісій, угод, планів.	Сприяв підписанню інших екологічних угод. Створено базу для міжвідомчого діалогу.
5	Угода про водне господарство на прикордонних водах (м. Галац)	Двостор. угода	1997	Співпраця щодо Прута, Сірету, Тиси. Обмін гідроданими, моніторинг, спільне реагування на надзвичайні ситуації.	Створено постійні водогосподарські комісії. Регулярний обмін даними. Система попередження про паводки.
6	Аархуська конвенція	Міжнарод. конвенція (ООН)	1998	Гарантує право на доступ до екологічної інформації, участь у прийнятті рішень, правосуддя.	Посилено прозорість у прийнятті рішень. Зростає роль громадськості. Україна та Румунія звітують перед Комітетом зі звітності.
7	Водна рамкова директива ЄС (2000/60/ЕС)	Європ. директива	2000	Інтегроване управління водами. Орієнтир для України, обов'язкова для Румунії.	Створено басейнові ради, Україна гармонізує законодавство. Застосовується для спільного планування по Дунаю та його притоках.
8	Договір про режим державного кордону (м. Чернівці)	Двостор. договір	2003	Визнає важливість охорони довкілля прикордонних територій. Забороняє транскордонне забруднення.	Визначено зобов'язання уникати шкоди сусідній державі. Може застосовуватись при врегулюванні екологічних спорів.

Продовження таблиці Б

9	Interreg / ЄІСП Romania–Ukraine	Програма ЄС	2007–20 13	Перша велика програма ЄС. Мета – транскордонна інтеграція, зокрема в екології.	Реалізовано 140+ проєктів. Модернізація каналів, попередження паводків, покращення якості вод.
10	Проєкт “EAST AVERT”	Еко-проєкт	2009–20 13	Протипаводковий захист річок Прут, Сірет. Співпраця екологічних агентств.	Встановлено 22 автоматизовані метеостанції, розроблено карти ризиків, організовано навчання для місцевих служб.
11	Interreg / ЄІСП Romania–Ukraine	Програма ЄС	2014–20 20	Поглиблення співпраці. Фокус: моніторинг, ІТ, біорізноманіття.	Створено ІТ-платформи для моніторингу, модернізовано 10+ гідроспоруд, запущено екоосвітні кампанії.
12	UNIV.E.R-U	Освітній проєкт	2020–20 21	Партнерство між Одеською політехнікою та Університетом Сучави.	Створено навчальну платформу з питань сталого розвитку. Проведено спільні курси, тренінги.
13	Interreg NEXT Romania–Ukraine	Поточна програма ЄС	2021–20 27	Пріоритети: екологічна безпека, "зелені коридори", екоосвіта.	Впроваджуються цифрові системи екологічного моніторингу, підтримка сталого туризму, інтеграція українських громад у ЄС-процеси.

Пропускні пункти українсько-румунського кордону

Статус пунктів пропуску

- Закритий

Типи пунктів пропуску

- Автомобільні
- Залізничні
- Повітряні
- Пішохідні
- Морські/ річкові/ поромні

